

مقاله پژوهشی: رویکردی بر ارائه الگوی راهبردی اداره امور ارتش جمهوری اسلامی ایران بر اساس گفتمان امام و رهبری، قانون اساسی، تجارب نظام جمهوری اسلامی ایران و بهره گیری از تجارب موفق بشری

عبدالعلی پورشاسب^۱، مهدی قربانعلی^۲

دریافت مقاله: ۹۹/۰۱/۲۴

پذیرش مقاله: ۹۹/۰۳/۰۸

چکیده

دیدگاه‌هایی که نظام جمهوری اسلامی ایران به تأسی از آموزه‌های اسلامی نسبت به امور راهبردی نظامی دارد؛ تفاوت‌های بارزی با تفکرات نظامی حاکم بر دنیای معاصر دارد. این نظام در مقام عمل و اقدام به تجارب انحصاری دست یافته که با احصا و طبقه‌بندی آنها در قالب سطوح مختلف مدیریتی می‌توان الگویی را جهت اداره امور هر یک از دستگاه‌های اجرایی تدوین، همچنین مبنایی را جهت مطالعه و بررسی اندیشمندان فراهم نمود. این تحقیق بدنبال ایجاد الگویی جهت وفاق نظری و اجماع فکری در حوزه اداره امور میان خبرگان، دست اندرکاران و تصمیم‌گیرندگان راهبردی آجاست که در آن ابعاد، مؤلفه‌ها، شاخص‌ها و روابط بین آن‌ها در فرآیند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری تدوین شده و مدل منسجمی باشد که با تنظیم منطقی عوامل و مؤلفه‌های اصلی راهبردی، روابط بین آنها را به بهترین شکل ممکن ترسیم نماید.

در این تحقیق از روش آمیخته با استفاده از داده‌های کمی و کیفی استفاده شده همچنین از روش‌های تحلیل محتوا، تحلیل گفتمان، تحلیل تفسیری، مستندسازی و نظریه‌پردازی مبنایی استفاده گردیده. جامعه آماری تحقیق حاضر حدود ۱۵۰ نفر از فرماندهان و مدیران راهبردی هستند که طی ۱۰ سال اخیر در مشاغل راهبردی انتصاب داشته‌اند. بر اساس یافته‌های این تحقیق، فرماندهان و مدیران ارتش علاوه بر اهداف عالی نظام که برایمان و معنویت منطبق بر آموزه‌های دینی اتکا دارد، وظیفه حفظ استقلال و نظام سیاسی به‌همراه تمامیت ارضی و گسترش اسلام به‌همراه خوداتکایی و تقویت بنیه دفاعی را نیز به عهده دارند. بصیرت داشتن، ایمان و معنویت‌گرایی و اتکای به مردم، اساس دگرترین و سیاست‌های اداره امور آجا را تشکیل می‌دهند و رهبری معنوی و مدیریت جهادی از جمله مؤلفه‌های مهم آنها بشمار می‌روند و صمیمیت، حضور در صحنه، تلاش و فداکاری از اهم شاخص‌های این مؤلفه‌ها هستند که عملاً در آجا بکار گرفته شده‌اند. این یافته‌ها منجر به ارائه الگویی جامع برای اداره امور در ارتش جمهوری اسلامی ایران شده است.

واژگان کلیدی: الگوی راهبردی، فرماندهی و مدیریت، قانون اساسی، گفتمان ولایت فقیه، مستندسازی تجربیات، ارتش جمهوری اسلامی ایران

^۱ استاد، علوم دفاعی راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی

^۲ دکتری، علوم دفاعی راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) Ghorbanali.N@gmail.com

مقدمه

ارتش جمهوری اسلامی ایران تحت فرماندهی ولی فقیه قرار دارد، بنابراین اصول و مبانی اداره امور را بر گفتمان ولی فقیه قرار داده که خود ترجمانی است از آموزه‌های دین مبین اسلام و سیره نبوی (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) و ائمه اطهار (علیهم‌السلام) به همراه قانون اساسی نظام ج.ا.ایران و اسناد بالادستی مرتبط که خود برگرفته از همین مبانی است. این اصول و مبانی در سه بعد اهداف، سیاست و دکتربین در این رساله مورد توجه قرار گرفته که اداره امور در ارتش ج.ا.ایران را از سایر کشورها متمایز می‌نماید.

براین اساس ارکان جهت‌ساز اداره امور ارتش ج.ا.ایران از گفتمان ولایت فقیه و رویکردهای قانون اساسی و اسناد بالادستی احصاء و در تکمیل آن تجربیات موفق در دستیابی به این اهداف منطبق بر سیاست‌ها و دکتربین مربوطه به عنوان الگوی اداره امور در آجا ارائه می‌گردد.

بیان مسئله: اکثریت قریب به اتفاق حکومت‌ها و مکاتب سیاسی جهان، نیروهای مسلح و خصوصاً ارتش را یکی از اهرم‌های لازم جهت پیشبرد سیاست‌های داخلی و خارجی حکومت و همچنین یکی از ابزارهای ضروری تعقیب اهداف مشترک ملی یک کشور قلمداد می‌نمایند. ج.ا.ایران نیز نه تنها از این قاعده مستثنی نبوده؛ بلکه با توجه به تأکیدات مکرر قرآن، پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) و ائمه اطهار (علیهم‌السلام) و همچنین تقابل اهدافش با اهداف نظام سلطه و استکبار جهانی که منجر به مواجهه مداوم نظام با دشمنان متعدد داخلی و خارجی گردیده؛ همواره به ضرورت وجودی ن.م توجه ویژه‌ای داشته است (نظریور، ۱۳۸۶: ۱۳۸). در همین مورد، امیرالمؤمنین، حضرت علی (علیه السلام) در تبیین شأن و منزلت نیروهای مسلح می‌فرماید:

« فالجنود باذن الله حصون الرعیة و زین الولاة و عز الدین و سبل الامن و لیس تقوم الرعیة الا بهم - سپاهیان، به اذن خدا دژهای مردمند و زیور والیان و مایه توانمندی و ارجمندی دین و وسیله امنیت مردم جز با بودن سپاهیان پایدار نمی‌ماند » (نهج البلاغه، خطبه ۵۳: ۹۵۱).

حضرت امام خمینی «رحمه‌الله‌علیه» در خصوص جایگاه ن.م فرموده‌اند: «تمام قوای مسلح باید بدانند که اسلام قوای مسلح را در رأس امور قرار می‌دهد و آنها هستند که استقلال کشور را حفظ می‌کنند» (صحیفه نور، جلد ۱۴، ۲۹۴).

از طرفی، حقیقت غیر قابل چشم‌پوشی در تاریخ نظام ج.ا.ایران آن است که گفتمان ولایت فقیه و قانون اساسی ج.ا.ایران که منبعث از اسلام ناب محمدی می‌باشند؛ باعث گردیده‌اند که ارتش ج.ا.ایران ضمن ادامه حیات خود، با تمامی دسایس و توطئه‌های داخلی و خارجی بر علیه نظام، همچون غائله کردستان و کودتای نقاب مقابله نموده؛ از هیچ سعی و کوششی در جهت تامین امنیت، حفظ حدود و ثغور کشور ایران، به ویژه در دوران دفاع مقدس فروگذاری ننموده؛ کلیه

نیات و اقدامات خصمانه نظام سلطه و استکبار جهانی در قبال ملت و نظام ج.ا.ایران را بی‌اثر ساخته و علی‌رغم تمامی تحریم‌ها، به یکی از بزرگ‌ترین، قوی‌ترین و مجرب‌ترین ارتش‌های منطقه آسیای جنوب غربی مبدل گردیده است.

اهمیت این تجارب و دستاوردها آنجایی صد چندان می‌گردد که دوران هشت سال دفاع مقدس ملت و نظام ج.ا.ایران را می‌توان تنها جنگ تمام عیار قرون اخیر کشور ایران قلمداد نمود که ارتش ج.ا.ایران ضمن تقدیم بالغ بر ۴۸۰۰۰ شهید، در کنار سایر رزمندگان ن.م و مردم، مانع شکست یا جدایی بخشی از خاک کشور گردیده و در حال حاضر به چنان شأن و منزلتی دست یافته که حضرت امام خامنه‌ای «مدظله‌العالی» می‌فرماید:

«امروز ارتش یک نیروی منظم و کارآمدی است که علی‌رغم سرمایه‌گذاری‌های دشمن، در مسیر خدمت به انقلاب قرار گرفت و بازوی نیرومندی برای آن شد. غیر از حضور ده ساله در میدان جنگ، آموزش داد و پشتیبانی کرد و زمینه‌های با ارزشی را فراهم آورد. امروز ارتش نیروی بسیار کارآمد و مؤمن و مخلص و ذخیره‌ای برای انقلاب است و در این باور هیچ شکی وجود ندارد» (نرم‌افزار حدیث ولایت، بیانات در مراسم بیعت بسیجیان نمونه کشور: ۱۳۶۷/۴/۶).

حال با گذشت بیش از ۴۰ سال از حیات نظام و منحصر به فرد بودن گفتمان ولایت فقیه، قانون اساسی و تجارب حاصله اخیرالذکر در عرصه نظام‌های حکومتی و خصوصاً اسلامی دوران معاصر و با توجه به توصیه حضرت امام خمینی «رحمه‌الله‌علیه» به ملت‌های اسلامی در خصوص الگوبرداری از ملت مجاهد ایران؛ این پژوهش قصد دارد با بازنگری و به روز رسانی الگوی راهبردی اداره امور در آجا، پردازد، طراحی یک الگوی راهبردی که در آن ابعاد، مؤلفه‌ها، شاخص‌ها و روابط بین آن‌ها در فرآیند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری برای اداره امور آجا تدوین شده باشد و مدل منسجمی باشد که با تنظیم منطقی عوامل و مؤلفه‌های اصلی راهبردی، روابط بین آنها را به بهترین شکل ممکن ترسیم نموده و با نگاه به اسناد بالادستی و مبتنی بر تجارب ج.ا.ایران و تجارب موفق بشری باشد. بنابراین مسأله مهم این پژوهش عبارت است از: ارائه الگوی مدون مبتنی بر یک پژوهش علمی در حوزه اداره امور آجا براساس اسناد بالادستی (آرا و اندیشه‌های ولایت فقیه و قانون اساسی) و برگرفته از تجارب موفق بشری و تجارب آزموده شده نظام در چهار دهه اخیر می‌باشد.

اهمیت این تحقیق در ایجاد وفاق نظری و اجماع فکری در حوزه اداره امور میان خبرگان و دست‌اندرکاران و تصمیم‌گیرندگان راهبردی در ارتش مؤثر خواهد بود.

– امکان بهره‌برداری توسط مراکز علمی و پژوهشی راهبردی از الگوی طراحی شده برای طراحی الگوهای اداره امور در سایر سازمانهای ن.م را فراهم می‌نماید.

- مستندسازی تجربیات خبرگان در حوزه اداره امور آجا می‌تواند در تصمیم‌گیری‌های آتی در اداره امور ارتش اثرگذار باشد و با بهره‌برداری از تجربیات مفید آن از تکرار خطاهای راهبردی جلوگیری شود.

- الگوی حاصل از این پژوهش به عنوان یک دستگاه تولید راهبرد می‌تواند در تدوین راهبردها و راه‌کارهای عملی در اداره امور آجا مؤثر باشد.

ضرورت این تحقیق کم‌توجهی به تجارب مفید و ارزشمند در اداره امور و تکرار تجارب نادرست احتمالاً موجب اتلاف منابع و احیاناً هزینه‌های بالا در سازمان خواهد شد.

- در صورت عدم وجود زیرساخت نظری ناشی از این پژوهش احتمالاً انحراف از انتظارات ولایت فقیه، قانون اساسی و اسناد بالادستی در اداره امور ارتش، میزان آن مشخص نشده و این انحراف در اثر گذشت زمان بیشتر شده و مدیران حال و آینده این سازمان را از نیل به اهداف دور خواهد نمود.

اهداف تحقیق: هدف اصلی: دستیابی به الگوی راهبردی اداره امور ارتش از طریق تدوین تجارب نظام ج.ا.ایران بر اساس گفتمان امام و رهبری، قانون اساسی، تجارب جمهوری اسلامی ایران و بهره‌گیری از تجارب موفق بشری و اهداف فرعی آن عبارتند از:

- ۱- تبیین گفتمان امام و رهبری در اداره امور ارتش ج.ا.ایران
 - ۲- استخراج محورها و رویکردهای قانون اساسی ج.ا.ایران در اداره امور ارتش
 - ۳- تبیین، مستندسازی و تدوین تجارب اداره امور ارتش ج.ا.ایران به همراه مطالعات تطبیقی چند کشور انتخابی
 - ۴- تعیین اهم ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی راهبردی اداره امور ارتش ج.ا.ایران
- سوالات تحقیق:

سوال اصلی: الگوی راهبردی اداره امور ارتش که بر اساس گفتمان امام و رهبری، قانون اساسی با بهره‌گیری از تجارب جمهوری اسلامی ایران و تجارب موفق بشری حاصل گردیده، کدام است؟ و سوالات فرعی آن عبارتند از:

- گفتمان امام و رهبری در اداره امور ارتش ج.ا.ایران چیست؟
- محورها و رویکردهای قانون اساسی ج.ا.ایران در اداره امور ارتش کدامند؟
- تجارب نظام ج.ا.ایران در اداره امور ارتش ج.ا.ایران کدامند؟
- اهم ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی راهبردی اداره امور ارتش ج.ا.ایران کدام است؟

مبانی نظری

پیشینه شناسی: محقق با مراجعه به مراکز علمی / پژوهشی و دانشگاه‌های مقطع تحصیلات تکمیلی، پژوهش‌ها و مقالات علمی مرتبط با متغیرهای اصلی تحقیق را مورد بررسی قرار داده که به شرح زیر می‌باشد:

عنوان پژوهش: ارائه الگوی راهبردی فرماندهی و مدیریت در نیروهای مسلح از طریق تدوین تجارب نظام ج.ا.ا بر اساس گفت‌وگو با ولایت و قانون اساسی، محقق: سرهنگ ستاد محمد احدی، محل پژوهش: دعا،

نتایج: الگویی ارائه شده شامل مؤلفه‌ها و شاخص‌های مدیریت راهبردی در نیروهای مسلح حول ابعاد نه گانه مدیریت راهبردی می‌باشد.

عنوان پژوهش: ارائه الگوی راهبردی در حوزه امنیت نظامی از طریق تدوین تجارب نظام مقدس ج.ا.ا بر اساس گفت‌وگو با ولایت فقیه و قانون اساسی، محقق: محمدجواد علیزاده، محل پژوهش: دعا، نتایج: در الگوی ارائه شده، فرماندهی ولایت فقیه به‌عنوان مهم‌ترین شرط تأمین امنیت نظامی محسوب می‌گردد. در کنار این عامل، متغیرهای دیگری همچون قدرت نظامی، قدرت معنوی، استکبارستیزی، آمادگی همه‌جانبه و داشتن تجهیزات و تسلیحات بازدارنده جزء متغیرهای تأمین امنیت نظامی محسوب می‌گردند. در واقع امنیت نظامی از یک سو با متغیر قدرت ارتباط دارد و از سوی دیگر به حفظ امنیت ملی ختم می‌گردد.

عنوان مقاله: استراتژی نظامی از دیدگاه مقام معظم رهبری حضرت امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، نویسنده: مهدی چهارپاشلو، محل درج مقاله: دانشگاه جامع امام حسین علیه‌السلام، بهمن ۱۳۹۱، نتایج: این مقاله تلاش داشته که موضوع استراتژی به‌ویژه استراتژی نظامی را از دیدگاه مقام معظم رهبری مورد بررسی و تدقیق قرار دهد.

عنوان مقاله: اندیشه دفاعی فرماندهی معظم کل قوا، حضرت آیت الله امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، نویسنده: هادی مرادپیری - رضا مقیسه، محل درج مقاله: دانشگاه جامع امام حسین علیه‌السلام، بهمن ۱۳۹۱، نتایج: معظم‌له در ابعاد مبانی اعتقادی، تجارب و افکار نیروهای مسلح و تحولات سیاسی و امنیتی، مفاهیم مربوطه را به خوبی ترسیم و ارائه نموده‌اند.

عنوان مقاله: سیاست دفاعی و امنیتی ج.ا.ا در پرتو قانون برنامه پنجم توسعه تا چه میزان با ضرورت‌های دفاعی و امنیتی و اسناد بالادستی هم‌خوانی دارد؟ نویسنده: ارغوانی پیر سلامی - فریبرز، محل درج مقاله: فصلنامه راهبرد دفاعی، سال هفتم، شماره ۲۷، نتایج: توجه عینی به تهدیدهای روز که در فرصت‌های مختلف روزآمد می‌شوند، تصویب قوانین کارآمد در قالب طرح‌ها و لوایح مصوب مجلس و بهره‌گیری از ایده‌های نو و مبتکرانه، ارتباط بیشتر میان مراکز تحقیقاتی دفاعی با دانشگاه‌ها، رویکردی تطبیقی در امر دیپلماسی دفاعی با توجه به تجربه سایر کشورها به‌ویژه نمونه‌های موفق جهان، تصحیح تفکر عمومی از مقوله نظامی‌گری و نقش آن در سایر بخش‌ها و اهتمام در ایجاد ارتباط توأم با انسجام میان امر دفاع و امنیت با سازندگی کشور باشد.

عنوان مقاله: طراحی مدل تصمیم‌گیری راهبردی فرماندهان دوران دفاع مقدس با تأکید بر عملیات‌های موفق سال دوم جنگ تحمیلی، نویسنده: غلامرضا گودرزی - مصباح‌الهدی باقری کنی - حمید خیرآبادی، **محل درج مقاله:** فصلنامه مطالعات دفاعی-استراتژیک، دانشگاه عالی دفاع ملی، سال دهم، شماره ۴۰، تابستان ۱۳۸۹. **نتایج:** محقق در تبیین این مدل به ۴۲ مفهوم اصلی رسیده است. این مفاهیم در قالب ۱۱ مقوله انتزاعی‌تر دسته‌بندی می‌شوند که برخی از مهم‌ترین مقوله‌های این مدل عبارتند از: ویژگی‌های شخصی و مبانی اندیشه‌ی تصمیم‌گیرندگان، طراحی اولیه و کلان‌نگری در تصمیمات، فضا و شیوه اجرای تصمیمات، آماده‌سازی شرایط و ویژگی‌های نیروهای تحت امر.

مفهوم‌شناسی:

الگو: الگوها و مدل‌ها در واقع مخلصی از واقعیات و روابط اصلی بین اجزای پدیده‌ها می‌باشند و نمایی کلی از واقعیت را نشان می‌دهند (الوانی، ۱۳۸۰: ۵۴)

اداره امور: اداره عبارت است از نظم اجتماعی خاصی که بر اساس آن عده‌ای از افراد بشر به منظور رسیدن به یک سلسله هدف‌های نسبتاً مشخص با یکدیگر همکاری می‌کنند؛ به این معنی که تصمیماتی را اتخاذ می‌نمایند و تصمیماتی را به مرحله اجرا درمی‌آورند (حقیقی، ۱۳۷۸: ۱۴).

ارتش: عموماً به مجموع سپاهیان و قوای مسلح یک کشور، واژه ارتش اطلاق می‌شود. این کلمه جزئی از کلمه ارتشدار «سپاهی، لشکری» است و در زبان پهلوی ارتشدار بوده است. ارتش بزرگ‌ترین یگان تاکتیکی نیروهاست و از دو سپاه و یا بیشتر به اضافه عده‌های پشتیبانی تشکیل می‌شود. جدای از معنی لغوی ارتش، اکثر اوقات با بیان لفظ ارتش، نظر همگان به معنی خاص آن معطوف می‌شود ولی واقعیت آن است که لغت ارتش مفهومی فراگیر و عام دارد و شامل تمام قوای مسلح می‌شود (رستمی، ۱۳۸۷: ۶۹).

ارتش جمهوری اسلامی ایران: در نظام ج.ا.ا، واژه ارتش به مجموعه فرماندهی کل، ستاد مشترک، نیروهای زمینی، هوایی، دریایی و سازمان‌های وابسته به آن‌ها اطلاق می‌شود (روزنامه رسمی ج.ا.ایران، ۱۳۶۶: ۱).

گفتمان: مفهوم گفتمان، امروزه به صورت یکی از مفاهیم کلیدی و پرکاربرد در تفکر فلسفی، اجتماعی و سیاسی مغرب زمین درآمده و با مفاهیمی چون سلطه، زور، قدرت، مهاجرت، نژاد پرستی، تبعیض جنسی، نابرابری قومی و... عجین گشته است. اکنون و به همین جهت، معنای آن با آن چه که صرفاً در زبان‌شناسی مد نظر بوده، تغییر کرده است؛ هرچند که این تغییر در امتداد مسیر معنای اولیه آن قرار دارد (فرکلاف، ۱۳۸۹: ۱۰).

محورهای اداره امور: محورهای مدیریت راهبردی حول ۹ محور اهداف، سیاست‌ها، رهنامه، برنامه-ریزی، هدایت، سازمان‌دهی، هم‌آهنگی، پیاده‌سازی و اجرا و نظارت و ارزیابی تعریف می‌شوند (دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۹۰: ۳)

اهداف: هدف نتیجه یا پایانی است که کوشش‌ها را به سمت خود هدایت می‌کند. هدف را می‌توان نتیجه عملیات دانست که مقصود از برنامه‌ریزی، دستیابی به آن است. اهداف، مبنایی برای

برنامه‌ریزی، سازماندهی، ایجاد انگیزه و واپایش است. اهداف، نتایج نهایی فعالیت‌های برنامه‌ریزی شده است و بیان می‌کند که چه چیزی، در چه زمانی انجام شود. (حسن‌بیگی، ۱۳۹۰: ۲۲۰)

سیاست‌ها: سیاست یا خط‌مشی‌سازمانی، یک برنامه‌عمومی عملی است که نحوه دستیابی به هدف و حوزه رفتار مسئولان اجرایی را بیان و تعیین کرده و درعین حال وسیله مؤثری برای واپایش عملیات- است (رضائیان، ۱۳۸۷: ۱۱۶).

دکترین (راهبرد): به‌طور کلی راهبرد، تدوین‌کننده «اهداف» اولویت‌مند بوده و سپس «امکانات» (منابع) و «شیوه‌ها و روش‌ها» (رهنامه) را در یک برنامه اقدام «جهت حصول به این اهداف در یک چارچوب مشخص» به یک‌دیگر مرتبط می‌سازد (کاردان، ۱۳۹۰: ۱۹).

برنامه‌ریزی: مجموعه فعالیت‌های هماهنگ و هوشمندانه برای تعیین اقداماتی که انجام آنها با توجه به محدودیت‌های موجود برای نیل به وضعیتی است که مطلوب تلقی می‌شود (نوروزی، ۱۳۸۵: ۱۷۸)

هدایت: راهنمایی به مسیر درست (انوری، ۱۳۸۱: ۸۳۱۷) راهنمایی (صدری‌افشار-حکمی، ۱۳۷۵: ۱۱۷۳)

سازماندهی: عمل سازمان دادن، پدید آوردن نظام در چیزی یا جایی (صدری‌افشار-حکمی، ۱۳۷۵: ۶۵۱)

هماهنگی: فرآیندی است که طی آن، مدیران، کوشش‌های افراد و واحدهای سازمان را در راستای یکپارچگی هدایت می‌کنند. (الوانی، فقیهی: ۱۳۸۳، ۸۳)

پیاده‌سازی و اجرا: بعضی از صاحب‌نظران مراحل پیاده‌سازی و اجرا را با هم می‌دانند و برخی نیز مجزا، با توجه به ماهیت پیاده‌سازی که از جنس برنامه‌ریزی مقدماتی و عملیاتی است، می‌توان اجرا را که از جنس اقدام عملیاتی است امری مجزا دانست و این نکته در برنامه‌ها، در سطح کمیت و کیفیت بالاتر، مهم‌تر و نمایان‌تر خواهد بود (حسن‌بیگی، ۱۳۹۰، ۳۷۵).

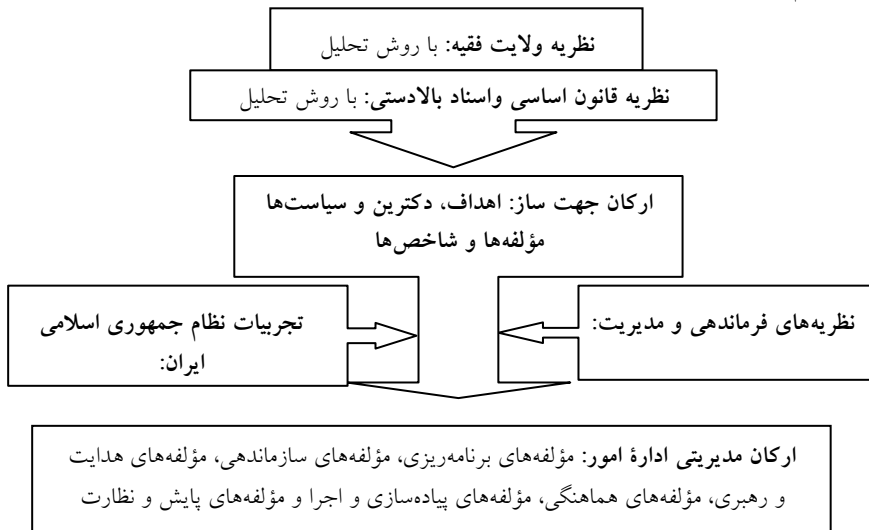
نظارت: عمل یا فرآیند مراقبت برای اطمینان از درستی کاری (صدری‌افشار-حکمی، ۱۳۷۵: ۷۸۵۱)

ارزیابی: سنجش و اندازه‌گیری کار و نتیجه بدست آمده با مقیاس و شاخصی که بتوان کمیت و کیفیت مورد نظر را با دقت به گونه‌ای عینی و به دور از داوری‌های شخصی و ملاک‌های مبهم ارزشیابی، اندازه‌گیری کرد (نوروزی، ۱۳۸۵: ۹۱)

تجارب: آگاهی و مهارت‌هایی که از راه تجربه به دست آمده است (انوری، ۱۳۸۱: ۱۶۲۱).

چارچوب نظری: طراحی مدل مفهومی این تحقیق، با هدف دستیابی به الگوی راهبردی اداره امور ارتش از طریق تدوین تجارب نظام براساس گفتمان ولایت‌فقیه و قانون اساسی، به روش زیر عمل و بر اساس آنها مدل مفهومی اولیه تدوین و ارائه شده است. داده‌های ورودی برای دستیابی به الگوی فوق در این تحقیق عبارتند از:

- ۱- گفتمان ولایت فقیه بر مبنای نظرات، آرا و دیدگاه‌های امام خمینی «رحمه‌الله‌علیه» و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) که از طریق تحلیل گفتمان، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در ۳ بعد اهداف، سیاست و دکتربین حاصل می‌شود.
- ۲- رویکردشناسی که حاصل بررسی رویکردهای قانون اساسی، تدابیر و اوامر ولایت فقیه، سیاست‌های کلی نظام و سند چشم‌انداز آجا است و با تحلیل محتوی انجام می‌شود، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در سه بعد اهداف، سیاست و دکتربین حاصل می‌گردد. در این بخش البته قسمتی از ابعاد شش‌گانه باقیمانده نیز احصاء می‌شود.
- ۳- تبیین تجربیات: تجربیات نظام در حوزه اداره امور ارتش شامل تجربیات مکتوب که از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و بررسی اسناد به دست می‌آید و تجربیات شفاهی که از مصاحبه با خبرگان حاصل می‌شود، تبیین و با تحلیل محتوی، تجربیات مکتوبه در ابعاد شش‌گانه برای دستیابی به اهداف منطبق بر دکتربین و سیاست‌ها احصاء و مؤلفه‌ها و شاخص‌های آنها تعیین می‌شود. نتیجتاً برون‌داد فرآیندهای مذکور شامل مجموعه مؤلفه‌ها و شاخص‌های ابعاد نه‌گانه الگوی راهبردی اداره امور آجا به دست می‌آید که هدف اصلی تحقیق است.
- در نهایت با مقایسه تطبیقی با مطالعات اداره امور در ن.م کشورهای مورد بررسی در منطقه و جهان به نقاط مشترک و تفرقه میان الگوی بدست آمده و اجرایی ج.ا.ایران و کشورهای مورد مطالعه اشاره می‌نمائیم. فرآیند اشاره شده در چارچوب نظری تحقیق حاضر در شکل زیر قابل مشاهده می‌باشد:

شکل ۱: چارچوب نظری

روش‌شناسی تحقیق:

نوع تحقیق: این تحقیق از نوع کاربردی/توسعه‌ای است. زیرا ضمن ارائه الگوی راهبردی اداره امور ارتش، مفاهیم را از نظر توسعه‌ای گسترش داده و از نظر کاربردی نیز می‌تواند مبنای عمل مدیران ارتش ج.ا.ا. واقع گردد.

روش تحقیق: تحقیق به روش آمیخته و با استفاده از داده‌های کمی و کیفی انجام شده، همچنین از روش‌های تحلیل محتوا و تحلیل گفتمان جهت تبیین گفتمان ولایت فقیه، تحلیل تفسیری جهت تبیین محورها و رویکردهای قانون اساسی ج.ا.ا، مستند سازی جهت تدوین تجارب ارتش ج.ا.ا و نظریه‌پردازی مبنایی استفاده می‌گردد.

جامعه آماری: ۵۰ نفر از مدیران راهبردی که طی ۴۰ سال اخیر در مشاغل راهبردی انتصاب داشته‌اند. **حجم جامعه نمونه و روش نمونه‌گیری:** جامعه نمونه این تحقیق شامل اسناد تمام شمار گفتمان ولایت فقیه و اصول قانون اساسی در اداره امور ارتش ج.ا.ا و تعداد جامعه نمونه از فرمول کوکران محاسبه گردیده که حدود ۵۶ نفر از نفرات جامعه آماری اخیرالذکر می‌باشد. اعضا آن به روش هدف‌مند، با جهت‌گیری گلوله برفی و تا حد اشباع نظری مورد مصاحبه قرار گرفته‌اند.

روش‌های گردآوری اطلاعات: روش کتابخانه‌ای که با استفاده از کتاب‌های تخصصی، اسناد و مدارک، مقاله‌های علمی - پژوهشی، بایگانی سازمان‌های معتبر و وبگاه‌های منتشره، پایگاه اطلاع رسانی جماران، مجموعه کتاب‌های صحیفه حضرت امام خمینی «رحمه‌الله‌علیه»، نرم افزار انتشار یافته توسط پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت امام خامنه‌ای «مدظله‌العالی» برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات این تحقیق بهره‌برداری شده و در روش میدانی، داده‌ها و اطلاعات استفاده شده این تحقیق، از طریق مصاحبه عمیق با فرماندهان و مدیران ارشد ارتش ج.ا.ا. ایران شاغل در آجا و ستاد کل ن.م گردآوری شده است.

ابزارهای گردآوری داده‌ها: در مرحله احصاء و تبیین گفتمان ولایت فقیه و رویکردهای قانون اساسی، ابزار گردآوری داده‌های تحقیق «فیش‌برداری» و در مرحله احصاء و تدوین تجارب حاصل از اجرای گفتمان ولایت فقیه و اصول قانون اساسی در اداره امور ارتش ج.ا.ا، ابزار گردآوری داده‌های این تحقیق «مصاحبه» می‌باشد.

روایی و پایایی ابزارهای گردآوری تحقیق: از دو منظر مورد بررسی قرار گرفت: نخست این که نتایج حاصل از آن تا چه اندازه قابل تکرار و دارای ثبات است و دوم این که ابزار مورد نظر تا چه اندازه هدف آزمون را تحت پوشش قرار می‌دهد. مورد اول به اعتبار و مورد دوم به روایی ابزار اندازه‌گیری اشاره دارد.

روایی و پایایی اسناد و مدارک: به منظور بالابردن روایی اسناد از منابع چندگانه و مختلف، ایجاد زنجیره داده‌های اطلاعاتی در تحقیق، بهره‌گیری از نظر متخصصین و خبرگان و نظریه‌های علمی استفاده گردید و جهت بالا بردن پایایی اسناد و مدارک نسبت به تشکیل پایگاه داده از اسناد و مدارک اقدام گردید.

روایی و پایایی مصاحبه: سؤالات مصاحبه متناسب با سؤالات فرعی طراحی و پس از مشورت و تأیید خبرگان نسبت به مصاحبه با جامعه نمونه اقدام گردید. با توجه به اطلاعات مکتسبه از جمع-آوری کتابخانه‌ای در مورد تجربیات مکتوب نظام و دسته‌بندی دوره‌های تحول آجا ابتدا سؤالات مصاحبه بر مبنای این دوره‌ها با مشورت و نظر اساتید محترم و تعدادی از خبرگان تنظیم و با تعدادی از جامعه آماری مصاحبه شد. بر مبنای یافته‌های این مصاحبه‌ها این بار سؤالات دیگری بر اساس تجربیات حاصله از این مرحله تنظیم گردید که در آنها اهداف، سیاست‌ها و دکتین که از مرحله اول حاصل شده بود، ارائه و تجربیات نظام در ابعاد شش‌گانه در خصوص آنها مورد سؤال قرار گرفت. همچنین به منظور پایایی مصاحبه‌ها، سؤالات را به گونه‌ای دیگر و در زمان‌های مختلف مطرح و از چندین مصاحبه‌گر برای پاسخ به سؤالات بهره گرفته شد.

روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها: مشتمل بر روش‌های تحلیل محتوا و تحلیل گفتمان جهت پاسخ به سؤال اول، روش تحلیل تفسیری جهت پاسخ به سؤال دوم، روش مستندسازی تجارب جهت پاسخ به سؤال سوم و روش نظریه‌پردازی مبنایی جهت پاسخ به سؤال چهارم تحقیق می‌باشند.

تعاریف عملیاتی: منظور از متغیرهای استفاده شده در این پژوهش عبارتند از:

اداره امور ارتش در جمهوری اسلامی ایران: مجموعه تصمیمات، اقدامات و فعالیت‌های مدیریتی در محورهای نه گانه مدیریت راهبردی است که سامانه فرماندهی ارتش ج.ا.ا در اداره امور آجا، آنها را به منظور تحقق رسالت و اجرای ماموریت‌های محوله اجرا می‌کند.

الگوی راهبردی اداره امور ارتش: الگویی است که در آن ابعاد، مؤلفه‌ها، زیرمؤلفه‌ها و روابط بین آنها در فرآیند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری برای اداره امور ارتش تعریف شده و می‌تواند به عنوان مدلی برای اداره امور ارتش در ج.ا.ایران بکار گرفته شود.

گفتمان ولایت فقیه: گفتمان ولایت فقیه بر پایه اندیشه‌ها، آراء، نظرات، رهنمودها و تدابیر حضرت امام خمینی «رحمه‌الله‌علیه» و حضرت امام خامنه‌ای «مدظله‌العالی» شکل گرفته است که در تصمیم‌گیری‌ها و اداره امور کشور برای مسئولان و کارگزاران نظام هدایت‌گر بوده و تصمیم‌ها و انجام فعالیت‌ها را در همه سطوح همسو، هماهنگ و هم‌افزا می‌کند.

محورها و رویکردهای قانون اساسی: مجموعه بایسته‌ها، نواهی، توصیه‌ها، چارچوب‌ها، جهت‌گیری‌ها و سایر مواردی که رعایت آنها در اداره امور ارتش در قانون اساسی ج.ا.ایران تصریح و یا در مقدمه قانون اساسی به عنوان مبنای و چارچوب‌های قانون، اعم از آنکه بصورت قانون عادی شرح و بسط آنها آمده باشد و یا نص صریح اصول، آنها را دیکته کند؛ به آنها پرداخته شده است.

تجارب نظام: مجموعه تصمیمات، اقدامات و فعالیت‌های کلان و راهبردی است که از بدو پیروزی انقلاب اسلامی ایران تا زمان اجرای این تحقیق برای اداره امور ارتش توسط مسئولان به انجام رسیده و دانش ضمنی و تلویحی یا دانش صریح را در این زمینه توسعه داده است.

تجارب موفق بشری: مجموعه تصمیمات، اقدامات و فعالیت‌های کلان و راهبردی است که از طریقی درست منجر به دستیابی به هدف گردیده و کمترین آسیب را وارد نموده است.

اهداف: تعیین غایت‌های مطلوبی که فعالیت‌های آجا را هدایت و به ارزیابی‌ها، هماهنگی‌ها، برنامه‌ریزی‌ها، سازماندهی‌ها، ایجادانگیزه در کارکنان و کنترل فعالیت‌ها به شیوه‌ای اثر بخش کمک نماید.

سیاستها: مجموعه خط‌مشی‌ها، اصول‌راهنما، بایدها و نبایدها، اولویتها، رهنمودها، مقررات و رویه‌هایی است که در حوزه آجا به عنوان ابزاری برای دستیابی به اهداف تعیین شده و به تایید و تصویب می‌رسد.

دکترین: اصول و قواعد بنیادی که بر پایه ارزشها و باورهای کلیدی تدوین گردیده و باعث هماهنگی و همسوسازی در تصمیم‌گیری‌ها و هدایت‌طرح‌ها، برنامه‌ها و تعیین اهداف اساسی در ماموریت آجا می‌گردد.

برنامه‌ریزی: فرآیندی است که در آن ماموریت، هدفها، راهبردهای اساسی، سیاستهای خرد و کلان، رویه‌ها، مقررات، برنامه‌های عملیاتی تعیین و چارچوب مناسبی برای هدایت عملیاتی مشخص می‌گردد.

هدایت: مجموعه فعالیت‌های که در راستای ترغیب به تلاش مشتاقانه برای نیل به اهداف تعیین شده و همسوسازی اهداف فردی با اهداف سازمانی به برقراری ارتباط موثر و کارآمد در حوزه آجا می‌پردازد.

سازماندهی: فرآیندی که به طراحی و تعریف کارها و فعالیت‌های ضروری، تقسیم کار در بخشهای مختلف، دسته بندی فعالیتها بر حسب مشاغل و منصبهای سازمانی و برقراری ارتباط میان آنها در حوزه آجا می‌پردازد.

هماهنگی: فرآیندی که همه فعالیت‌های مربوط به حوزه آجا را همسو نموده بگونه‌ای که تصمیمات، وظایف و تخصص‌ها همسو و ترکیب شده و در جهت نیل به اهداف تعیین شده قرارگیرد.

پیاده‌سازی و اجرا: مجموعه فعالیتهایی است که به ارزیابی امکان‌پذیری، انگیزش، سیاست‌گذاری، تامین منابع، اصلاحات ساختاری، نهادینه‌سازی در حوزه آجا برای فراهم سازی مقدمات اجرا و سپس استحکام آن و در اجرا نیز به ایجاد سازگاری میان کارکنان، سازمانهای تابعه آجا، ارزشها، جهت نیل به اهداف تعیین شده و اینکه چه باید انجام شود؟ چه بخشی از این حوزه مسئولیت انجام آن را دارد؟ و روشهای اجرا و سازگاری میان عوامل اجرا چگونه انجام می‌گردد؟ بپردازد.

نظارت و کنترل: فرآیندی که به مقایسه بایدها و هستها پرداخته و فاصله تا وضع مطلوب هدف‌گذاری شده را اندازه می‌گیرد و در آن به تعیین معیارها، مقایسه عملکردها، تعیین میزان انحراف و عملیات اصلاحی می‌پردازد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها تحقیق: تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق به شرح زیر انجام گردیده است:

مرحله اول: آثار، بیانات، نظرات و دیده‌گاه‌های ولایت فقیه با بهره‌گیری از نرم‌افزار حدیث ولایت استخراج و سپس این بیانات که با روش تمام شمار شامل واژه‌های مرتبط با اداره امور ارتش ج.ا.ایران احصاء شده‌اند، با ذکر مرجع در جداولی تنظیم و کلید واژه‌های آن‌ها در ستون دیگر جدول درج و در ادامه با استفاده از روش داده بنیاد مفاهیم از کلید واژه‌ها و گزاره‌ها (بیانات) استخراج و سپس مفاهیم همسان و همگرا تجمیع و مقوله‌ها از آن استخراج و در قالب مضامین دسته‌بندی و تحلیل محتوی شدند. در این تحقیق، مفاهیم تحت عنوان شاخص، مقوله‌ها به عنوان مولفه‌ها و مضامین نیز با عنوان ابعاد معرفی گردیده‌اند. ابعاد مکتسبه در این مرحله شامل اهداف، دکترین و سیاست‌ها در حوزه اداره امور ارتش ج.ا.ایران هستند. بدین ترتیب بیانات و دیدگاه‌های ولایت فقیه به صورت جداگانه تحلیل محتوی شده و در مرحله بعدی و در پاسخ به سوال فرعی اول، با ادغام جداول حاصل از تحلیل محتواهای مذکور، تحلیل گفتمان ولایت فقیه انجام شد.

مرحله دوم: برای دستیابی به پاسخ سوال فرعی دوم (رویکردهای قانون اساسی) در حوزه اداره امور ارتش ج.ا.ایران، محتوای قانون اساسی و اسناد بالادستی در فصل دوم مورد بررسی قرار گرفته و هر آنچه مرتبط با رویکردهای قانون اساسی ج.ا.ایران در اداره امور ارتش که توسط حضرت امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) تصویب و ابلاغ شده و نقش مهمی را در تعیین اصول و رویه‌ها در اداره امور ارتش ایفا می‌کند، به روش تفسیری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و مقوله‌ها و مضامین سه بعد اهداف، دکترین و سیاست‌ها در خصوص اداره امور ارتش از آنها احصا و محورها و رویکردهای قانون اساسی و سیاست‌های کلی نظام و سایر اسناد مصوب مقام معظم رهبری در مورد اداره امور در ارتش ج.ا.ایران در شش بعد دیگر نیز احصا گردید.

مرحله سوم: در پاسخ به سوال فرعی سوم، ابتدا تجربیات مکتوب در حوزه اداره امور ارتش به روش کتابخانه‌ای و مطالعه اسنادی مورد بررسی قرار گرفته که شامل تجربیات ارتش و روند تحول آن‌ها از بدو پیروزی انقلاب به خصوص تجربیات آن‌ها در سازماندهی و تحول ابتدایی ارتش در اوایل پیروزی انقلاب اسلامی می‌باشد که با ورود آن‌ها به مبارزه با ضد انقلاب و تثبیت نظام همراه شد. تجربیات ارزشمند فرماندهی و مدیریت در اداره امور ارتش در طول هشت سال دفاع مقدس و نهایتاً تجربیات دوره نوسازی و بازسازی ارتش پس از پایان جنگ از دیگر مواردی هستند که در این گام مورد توجه قرار گرفته‌اند. ایجاد فرماندهی کل در ارتش و انتزاع پدافند هوایی از نیروی هوایی و تشکیل قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء (صلی‌الله‌علیه و آله) از آن جمله بوده‌اند. به منظور مستندسازی و تبدیل دانش ضمنی در این حوزه به دانش صریح و در راستای تکمیل این بخش از تحقیق با صاحب‌نظران و خبرگان ارتش ج.ا.ایران که سابقه فرماندهی و مدیریت در سطوح فرماندهی

لشکر و رده‌های هم‌متراز به بالا را داشته‌اند، مصاحبه عمیق انجام شد باروش گلوله برفی تا اشباع نظری بطوریکه تعداد مصاحبه‌ها به ۳۰ نفر رسید و نتایج یافته‌های مطالعه نظری و مصاحبه‌ها به صورت جداگانه تحلیل محتوی و تجربیات فرماندهی و مدیریت در اداره امور ارتش براساس مؤلفه‌ها و شاخص‌های حاصله از گفت‌وگو و ولایت فقیه و رویکردهای قانون اساسی که در سه بعد اهداف، دکترین و سیاست‌ها بوده در ابعاد برنامه‌ریزی، سازماندهی، هدایت، پیاده سازی و اجرا، هماهنگی و نظارت و کنترل احصا و تدوین گردید.

اهم تجربیات اداره امور در ارتش ج.ا.ایران در قالب گزاره‌های زیر دسته‌بندی و بیان می‌شوند:

الف - طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی: در طراحی برنامه‌ها بایستی این موارد بطور کامل رعایت گردد: ایمان محوری و نقش اعتقادات دینی در تدوین برنامه‌ها، استفاده از تفکر راهبردی در طرح‌ریزی‌ها و تدوین برنامه‌ها و طرح‌های بلند مدت برای نگاه راهبردی، بازنگری مداوم و اصلاح برنامه‌ها، انسجام بین طرح‌ریزی، برنامه‌های و بودجه‌بندی، بازخوردگیری از برنامه‌های اجرایی جهت تداوم چرخه اصلاح

ب- سازماندهی: طراحی ساختارهای جدید متناسب با شرایط و وضعیت‌های موجود و آتی، ایجاد انعطاف در سازمان با توجه به شرایط محیطی، ظهور فناوری‌های جدید و تغییر رویکردها، سازماندهی متناسب برای انجام مأموریت، حفظ محوریت نیروی انسانی در سازماندهی، توجه ویژه به حفظ پویایی سازمان، توسعه و تداوم روند اصلاح در سازمان

پ- هدایت: بهره‌گیری از رهبری معنوی، اخلاقی و انقلابی به همراه نفوذ در دل‌ها، هدایت سیستمی با قاطعیت و رأفت همراه با استفاده از تجارب و مشورت قبل از تصمیم‌گیری، سبک رهبری تحول آفرین و تبادل گرا، قانون-گرایی و ایجاد نظم و انسجام در سیستم فرماندهی، استفاده از نسل متفکر و جوان با بهره‌گیری از همتاسازی مستمر، هدایت و اصلاح روش‌ها در شیوه رهبری و مدیریت با بهره‌مندی از نوآوری‌ها

ت- هماهنگی: ایجاد وحدت و همدلی بین رده‌ها، فرماندهان و زیرمجموعه‌ها، ایجاد ارتباط و تعامل گسترده رده-ها در داخل و خارج از سازمان، وجود فرماندهی کل ارتش با حفظ فرماندهی نیروها، بهره‌گیری از روش‌های نوین و سامانه‌های فرماندهی و کنترل به منظور ایجاد هماهنگی بیشتر و سیستماتیک، ایجاد هم‌افزایی، هماهنگی و همکاری در اجرای امور سازمانی (۶) فرهنگ سازی در سازمان برای انجام کار تیمی

ث- پیاده سازی و اجرا:

۱) تکلیف‌گرایی و ولایت‌مداری: تبعیت محض از ولایت فقیه به عنوان رهبر و فرماندهی کل قوا، انجام وظایف براساس تکلیف شرعی و ملی، توکل بر خدا، قرآن و ائمه (ع) با تأکید بر انضباط معنوی به عنوان محور، آشنایی با فرهنگ غنی اسلام ناب و پیروی از اعتقادات و باورهای دینی و ملی، فرهنگ‌سازی مکتبی متناسب با ایمان، تقید و انقلابی بودن، تقویت بینش صحیح فردی، شناخت خود و کسب بصیرت دینی در برخورد با پدیده‌های اجتماعی و سازمانی، اتکا به روحیه انقلابی و تحول گرا، شجاعت و قاطعیت در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری، ارزیابی و شناخت وضع موجود و اقدام در جهت رسیدن به وضع مطلوب و عدم اتکای صرف به کفایت امکانات، دفاع از اسلام، انقلاب اسلامی و نظام مقدس ج.ا.ایران، با احراز بالاترین سطح از آمادگی و توسعه‌توان‌رزمی، ایجاد و استفاده از فضای معنوی همراه با عظوفت و مهربانی با زیردستان به عنوان بهترین روش اقناع سازی و به ثمر رسیدن کارها و وظایف محوله

۲) خوداتکایی: تعمیر و نگهداری به همراه بازسازی و بهینه سازی تأسیسات، تجهیزات و ادوات نظامی، ابتکار و نوآوری و شجاعت در تصمیم گیری در موقعیت های بحرانی، بهره گیری از فرماندهان جوان و ایجاد ریسک پذیری حساب شده، فعال نمودن یگانها در تحقیقات و خودکفایی یگانی در ارتقای تجهیزات و بهره گیری از شیوه های نوین در عمل، بالابردن دانش در جهت بومی سازی، ایجاد ظرفیت تغییرپذیری و اصلاحات ساختاری مورد نیاز در سازمان، ایجاد اعتماد به نفس و خودباوری جهت استفاده از ابداعات، ابتکارات و خلاقیت به منظور اصلاح روش ها

۳) توجه به نیروی انسانی: توسعه آموزش انفرادی با تأکید بر آموزش های عقیدتی و مکتبی، استفاده از مدیریت دانش و بهره گیری از تجربیات پیشکسوتان به ویژه رزمندگان دوران دفاع مقدس، همسازسازی مفید و مؤثر با بهره گیری از فرماندهان جوان در کنار با تجربه ها، پرهیز از سلیقه محوری در انتصابات و ایجاد شایسته سالاری، تجلیل از شهدا، جانبازان، ایثارگران و خانواده های معزز آنان به همراه تجلیل از خدمت گزاران گذشته و پیشکسوتان سازمان، اصلاح نظام معیشت کارکنان شاغل و بازنشسته به همراه گسترش و توسعه فرهنگ سبک زندگی اسلامی و ایرانی در بین کارکنان و خانواده های آنان، ترویج فرهنگ سخت کوشی، تلاش و ایثار و جهاد در بین کارکنان، مسئولین و مدیران به عنوان فرهنگ سازمانی

۴) تحول در سیستم اداری: ایجاد اصلاحات ساختاری و بهینه سازی در نظامات جذب، ترفیعات، معیشت، بیمه و خدمات درمانی و بازنشستگی با توجه به شرایط موجود، توسعه روش های نوین اداری به همراه پرهیز از بوکراسی، واگذاری مسئولیت به فرماندهان جوان، انقلابی، متخصص و توانمند

۵) قانون گرایی و عمل سیستمی: توجه به عمل سیستمی در تبدیل سند به برنامه های عملیاتی و اجرایی، تقویت سلسله مراتب با محوریت فرمانده، نظارت میدانی مستمر در حین اجرا و اخذ بازخورد در هر مرحله به منظور اصلاح روش ها در حین اجرا، برنامه ریزی صحیح در حوزه ساختاری و تجهیزات به همراه پیاده سازی بر مبنای اهداف و برنامه های تدوین شده

۶) سبک فرماندهی و مدیریت: اعمال مدیریت اقتضایی و متناسب با شرایط و وضعیت محیطی، این سبک مدیریتی که مبتنی بر آگاهی وضعیتی و شناختی نسبت به پدیده ها می باشد، در کلیه بحرانهای پس از انقلاب مشاهده می شود، سبک مدیریت اقتضایی مبتنی بر تفکر جهادی یک سبک نوین مدیریت صحنه، نکته مهم در این سبک، تمرکز بر شناخت و آگاهی از وضعیتهاست آن هم با تأکید بر ابزار مشاهده نزدیک حوادث و پیامدهای آن. نکته دیگر در حوزه مدیریتی، توان نفوذ در اجزای سازمان و روش های اعمال نفوذ و قدرت رهبری می باشد که مبتنی بر اخلاق و تفکر معنی گرایی می باشد، سبک فرماندهی و مدیریت اقتدارگرایی خیرخواهانه، این سبک به سبک رهبری تحول آفرین نزدیک تر است و تا حد بسیار زیادی وظیفه مدار است.

ج- نظارت و ارزیابی: تبیین چارچوب های نظارت به منظور تعیین شاخص ها، استانداردها، روش های جمع آوری و داده آمایی، نظارت سیستمی و سنجش نتایج، اجرای نظارت متمرکز و مستمر با ایجاد ساز و کاری یکنواخت به منظور ارزیابی های قاطعانه و صحنه ای با بهره گیری از شاخص های استاندارد، گزارش گیری مستمر و بررسی آنها به منظور کشف نارسایی ها و تنگناها و پایش دقیق و پرتوجه، ایجاد فرهنگ دینی نظارت از درون یا خودکنترلی، پیگیری نتایج حاصل از گزارش گیری ها به جهت اصلاح و چاره اندیشی مناسب

مرحله چهارم: در این مرحله الگوی راهبردی اداره امور آجا در پاسخ به سوال فرعی چهارم شامل مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در ابعاد نه گانه با ترکیب عناصر و جداول بدست آمده در مراحل پیش گفته تدوین و پس از غربال با نظر خبرگان و همچنین اولویت‌بندی (رتبه‌بندی) با نظرخواهی از جامعه آماری و با استفاده از تست فریدمن به ارائه الگو اقدام شده است که ترتیب و چگونگی آنها به شرح زیر است:

۱) اهداف: هدف گذاری و تعیین هدف از اساسی‌ترین فرآیندها در یک سازمان به ویژه ارتش ج.ا.ایران به شمار می‌رود و مبنا و اساس تعیین فعالیت‌هایی هستند که باید انجام گیرند. اهداف ارتش ج.ا.ایران در سطح کلان و در بالاترین سطوح قانونی تعیین می‌شوند و رسالت فرماندهان و مدیران هدایت نیروها برای تأمین بهینه این اهداف است. اهداف ارتش ج.ا.ایران در بیانات ولایت فقیه و رویکرد قانون اساسی به روشنی قابل دستیابی است.

۲) سیاست‌ها: با توجه به این که منظور از سیاست‌ها، مجموعه خط مشی‌ها برای اداره امور در ارتش جمهوری اسلامی ایران و تحقق اهداف آن است و در این تحقیق به مجموعه بایدها و نبایدها، اولویت‌ها و توصیه‌هایی براساس گفتمان ولایت فقیه و قانون اساسی و اسناد بالادستی در حوزه اداره امور در ارتش جمهوری اسلامی ایران گفته می‌شود که ملاک و چراغ راهنمای طرح‌ریزی‌ها و برنامه‌ریزی‌ها و اتخاذ راهبردهای اثربخش در آجا هستند، با مدنظر قرار دادن یافته‌های پژوهش پیرامون سیاست‌های مرتبط با اداره امور در ارتش جمهوری اسلامی ایران در گفتمان ولایت الهی فقیه، قانون اساسی و دیگر اسناد بالادستی، در الگوی نهایی پژوهش حاضر سیاست‌های مرتبط گردیدند.

۳) دکترین: قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران فرماندهی نیروهای مسلح را به عهده رهبر و ولی فقیه محول کرده است. بررسی گفتمان ولایت فقیه و تطبیق آن با رویکردهای کلی قانون اساسی و اسناد بالادستی نشان می‌دهد که دکترین مکتبی بودن و بصیرت داشتن به همراه مردمی کردن دفاع از محورهای اساسی دکترین اداره امور در ارتش ج.ا.ایران هستند. اهداف، سیاست‌ها و دکترین در قالب مؤلفه‌ها، محورهای احصا شده از گفتمان ولایت فقیه و رویکرد قانون اساسی و اسناد بالادستی به شرح جدول صفحه بعد است.

جدول ۱: اهداف، سیاست‌ها و دکترین

ابعاد	مؤلفه	محورهای اداره امور
	اقتدار ملی	تقویت وحدت و هویت ملی
		استقلال
	حفظ تمامیت ارضی	حراست از مرزها

گسترش معنویت دینی	اسلامی و مکتبی شدن	اهداف
جهاد الهی		
مقابله با تهدیدات	تقویت بنیه دفاعی	
بازدارندگی		
توسعه و نوسازی	خود اتکایی	
خودکفایی		
خودباوری		
خلافت و نوآوری	ارتقای آموزش	سیاست‌ها
تقویت آموزش‌های نظامی		
ارتقای آموزش‌های عقیدتی	روابط صلح آمیز و نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری	
تقویت روابط با کشورهای دوست و همسایه		
حمایت از مظلوم و ظلم‌ستیزی	مدیریت انقلابی و جهادی	
اولویت کار، تلاش و استقامت		
قاطعیت همراه مهربانی و عطف	تحول و هم‌افزایی	
تکیه بر ظرفیت‌های درون‌زا		
تکامل با شتاب‌درپیشرفت‌ها	عدالت محوری	
عدالت در جذب و شایسته‌سالاری		
اصلاح نظام پرداخت	مردمی کردن دفاع	
استفاده از ظرفیت‌های مردمی		
پیوستگی مردم‌وارتش	مکتبی بودن	
ترویج فرهنگ و ارزش‌های اسلامی		
ایمان قوی و عمل به آموزه‌های دینی	سبک زندگی اسلامی	
تعادل بین کار و زندگی		
سلامت در کار و زندگی	بصیرت داشتن	
دشمن شناسی		
آگاهی و اطلاع از خودی		

۴) ابعاد شش‌گانه که در اجرای سیاست‌ها و راهبردها برای دستیابی به اهداف مورد استفاده قرار می‌گیرند به همراه مؤلفه‌های آن‌ها به شرح جدول زیر می‌باشد:

جدول ۲: برنامه‌ریزی، سازماندهی، هماهنگی، هدایت، پیاده‌سازی و اجرا و نظارت و ارزیابی

مؤلفه			ابعاد
برنامه‌ریزی	ایمان محوری	بازنگری و اصلاح برنامه‌ها	طرح‌ریزی راهبردی
			انسجام در برنامه‌ها
		بازخورد برنامه‌های اجرایی	
سازماندهی	طراحی ساختار سازمانی	انعطاف در سازماندهی	محوریت نیروی انسانی
			حفظ پویایی سازمان
		توسعه و تداوم اصلاح در سازمان	
هماهنگی	وحدت و همدلی	تعامل‌رده‌ها در داخل و خارج سازمان	ایجاد فرهنگ کار تیمی
			هماهنگی و همکاری
		بهره‌برداری از روش‌های نوین در هماهنگی	
هدایت	نفوذ در دلها	رهبری معنوی و اخلاقی	رهبری انقلابی
			هدایت سیستمی
			مشورت
			قانون‌گرایی
			جوانگرایی
			نظم و انسجام در سیستم فرماندهی
			هدایت و اصلاح روش‌ها
			استفاده از تجارب
پیاده‌سازی	سبک زندگی اسلامی	خدمتگزاری و رضای خدا	پرکاری و تلاش
			مسئولیت‌پذیری
و اجرا	جرات و شهامت	تجربه اندوختی و استفاده از تجربه	صبر و استقامت
			عمل سیستمی
			مدیریت کارآمد
			شناخت و بصیرت دینی
			قدرشناسی
			دفاع همه‌جانبه
			قاطعیت و اقتدار
			مدیریت استعدادهای
			اشراف اطلاعات بر خودی و دشمن
			تشریک مساعی
			تکلیف‌گرایی و ولایت‌مداری
			روابط انسانی در مدیریت
			خوداتکایی
			قانون‌گرایی
			تحول در سیستم اداری
نظارت و	چارچوب نظارت	نظارت مستمر، قاطعانه و صحنه‌ای	گزارش‌گیری
			پیگیری و اصلاح
ارزیابی		نظارت از درون یا خودکنترلی	

نتیجه‌گیری و پیشنهاد:

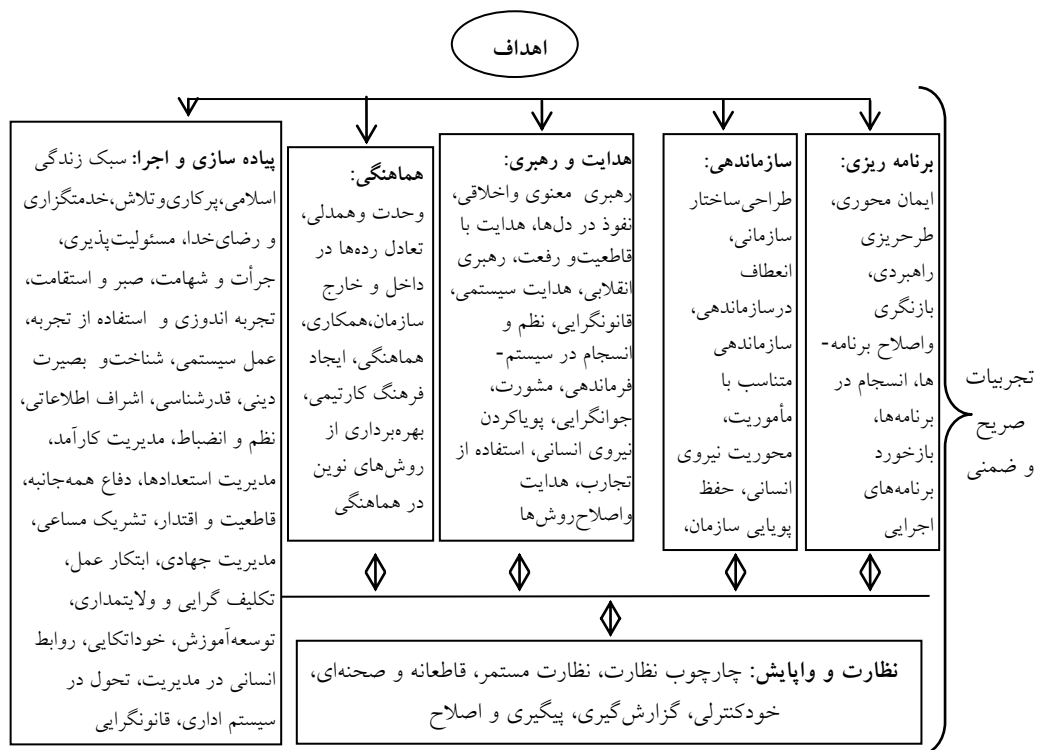
الف- نتیجه‌گیری

در پاسخ سؤال اصلی پژوهش، الگوی راهبردی اداره امور ارتش ج.ا.ایران، مولفه‌ها، شاخص‌ها و روابط بین آنها، به شرح شکل صفحه بعد می‌باشد:

این الگو یک الگوی ترکیبی تعاملی است زیرا در حوزه ارکان‌جهت‌ساز، دکترین‌ها براساس اهدافی که برای اداره امور در آجا مشخص شده، مجموعه اصول و قواعد کاربردی هستند که به‌عنوان چتری در پشتیبانی برای دستیابی به اهداف و پشتیبانی سیاست‌ها انتخاب می‌شوند و سیاست‌ها نیز مجموعه خط‌مشی‌های نظام برای اداره خردمندان آجا و تحقق اهداف آن بر اساس دکترین‌ها می‌باشند بنابراین یک تعامل مشخص بین آنها وجود دارد. سایر ابعاد شش‌گانه تجربیاتی هستند که در اجرای سیاست‌ها و دکترین‌ها برای دستیابی به اهداف مورد استفاده قرار می‌گیرند بنابراین رابطه بین این ابعاد و ارکان جهت‌ساز یک رابطه فرآیندی است.

مقایسه الگوی فوق با الگوی سایر کشورها (مطالعه تطبیقی نمونه) نشان می‌دهد در حالی که مشترکاتی در همه ابعاد الگو بین آنها وجود دارد، تفاوت‌های اساسی نیز بین الگوی اداره امور در ارتش جمهوری اسلامی ایران با سایر کشورها اعم از کشورهای غربی و کشورهای همسایه که مورد بررسی قرار گرفته‌اند، وجود دارد. اتکای بر ایمان و معنویت، روحیه و عمل جهادی، تکلیف‌گرایی، ولایتمداری، صمیمیت و مهربانی، پیشرو و در صحنه بودن فرماندهان، شهادت طلبی، ساده زیستی، تواضع، خودکنترلی و... که از مصادیق و پیامدهای آنها به شمار می‌روند، نقطه اصلی افتراق می‌باشند و پیگیری اهدافی همچون حفظ اقتدار ملی و تمامیت ارضی، تقویت بنیه دفاعی، رهبری مشارکتی، اقتدارگرایی، توجه به آموزش و بهره‌گیری از تجربیات، مسئولیت‌پذیری، انعطاف و... از اشتراکات بین این الگوها هستند.

در مجموع می‌توان چنین ارزیابی کرد که ابتدای به معنویت و اتکای به مردم عامل ایجاد یک زاویه قابل توجه بین الگوی اداره امور در ارتش جمهوری اسلامی ایران با سایر کشورها به رغم وجود اشتراکاتی بین آنهاست و برخورداری از ایمان و اتکای به معنویت و ولایت فقیه مهم‌ترین عامل برتری بخش و موفقیت در اداره امور در ارتش جمهوری اسلامی ایران است.

شکل ۲: الگوی نهایی

ب- پیشنهادها:

با توجه به نتایج پژوهش و تجربیات موفق و ناموفق اداره امور در ارتش جمهوری اسلامی ایران که توسط نخبه‌ها ارائه گردیده، موارد ذیل به عنوان پیشنهاد ارائه می‌گردند:

پیشنادهای پژوهشی:

- تدوین الگوی فرماندهی و مدیریت معنویت محور، مدیریت انقلابی و جهادی، سازماندهی مستحکم، سبک زندگی مطلوب فرماندهان و کارکنان از جمله موضوعاتی هستند که بررسی آنان در قالب طرح‌های پژوهشی در مراکز تحصیلات تکمیلی پیشنهاد می‌گردند.
- بررسی در خصوص نحوه استفاده بهینه از نیروی وظیفه این پتانسیل بسیار خوب، خصوصاً افراد تحصیل کرده و نخبه در قالب طرحی پژوهشی در مراکز تحصیلات تکمیلی پیشنهاد می‌گردد.

پیشنادهای اجرایی:

- اصلاح چرخه عظیم سیاستگذاری و تراکم قوانین، مقررات و سیاست‌ها و عدم جامعیت برخی از برنامه‌ها و بعضاً قابل تفسیر بودن برنامه‌های ابلاغی در راستای اصلاح نظام اداری از ضروریات قابل توجه و تأکید در ارتش جمهوری اسلامی ایران است.
- عملیاتی کردن مدیریت دانش در سطح آجا و استفاده از تجربیات گرانقدر پیشکسوتان عرصه جهاد و شهادت که به سرعت در حال کاهش هستند از ضروریاتی است که باید با عنایت ویژه به آن توجه شود.
- اصلاح نظام آمایش نیروها با توجه به تغییرات عمده‌ای که در ساختار حکومتی کشورهای همسایه ایجاد شده و تغییر تهدیدات از جانب آنها از ضروریات بسیار مهم آجا است.
- این الگو به عنوان یک الگو جامع در ارتش جمهوری اسلامی ایران در حوزه اداره امور در اختیار نیروها و نهادهای آجا قرار گیرد تا بهره‌برداری مؤثر بعمل آید.
- با توجه به تجربیات هشت سال دفاع مقدس و نظر خبرگان ضروری است در خصوص بهم زدن ساختارها و از بین بردن ساختار لشگرها در نیروی زمینی به همراه تشکیل ساختارهای جدید و یگانهای جدید با عناوین واکنش سریع، متحرک هجومی و ... در نوازا بیشتر بررسی گردد.

فهرست منابع:

- نهج البلاغه، ۱۳۸۹، ترجمه‌ی محمد تقی جعفری، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ نهم
- حضرت امام خمینی «رحمت الله تعالی علیه»، ۱۳۹۰، صحیفه‌ی نور، تهران، موسسه‌ی تنظیم و نشر آثار
- حضرت امام خامنه‌ای «مدظله‌العالی»، ۱۳۹۰، نرم‌افزار حدیث ولایت، تهران، دفتر حفظ و نشر آثار چاپ اول

منابع فارسی

- احدی، محمد، ۱۳۹۵، پژوهش ارائه الگوی راهبردی فرماندهی و مدیریت در ن.م از طریق تدوین تجارب
- ارغوانی پیرسلامی، فریبرز، سیاست دفاعی و امنیتی ج.ا.ایران در پرتو قانون برنامه پنجم توسعه، ۱۳۹۰
- انوری، حسن، ۱۳۸۱، فرهنگ بزرگ سخن، تهران، انتشارات سخن، چاپ اول
- چهارپاشلو، مهدی، استراتژی نظامی از دیدگاه مقام معظم رهبری، همایش سراسری مکتب دفاعی انقلاب اسلامی در آراء و اندیشه‌های ولایت فقیه، دانشگاه جامع امام حسین علیه‌السلام، بهمن ۱۳۹۱
- حسن بیگی، ابراهیم، ۱۳۹۰، مدیریت راهبردی، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، چاپ ۱
- حقیقی، محمدعلی، ۱۳۷۸، تئوری‌های مدیریت، تهران، انتشارات نقش مهر، چاپ اول
- رستمی، محمود، ۱۳۷۸، فرهنگ واژه‌های نظامی، تهران، چاپخانه ارتش جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول
- رضائیان، علی، ۱۳۸۷، اصول مدیریت، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، چاپ ۱۹
- صدری افشار، غلامحسین، حکمی، نسرتن، ۱۳۷۵، فرهنگ فارسی امروز، تهران، نشر کلمه، چاپ ۲
- روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۶، قانون ارتش ج.ا.ایران، تهران، شماره‌ی ۱۲۴۴۱
- عزیزاده، محمدجواد، ۱۳۹۴، رساله ارائه الگوی راهبردی در حوزه امنیت نظامی از طریق تدوین تجارب نظام مقدس ج.ا.ایران بر اساس گفت‌وگو با ولایت فقیه و قانون اساسی دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده امنیت ملی
- فرکلاف، ۱۳۷۹، تحلیل انتقادی گفت‌وگو، ترجمه فاطمه شایسته پیران (... و دیگران)
- کاردان، عباس، ۱۳۹۰، درآمدی بر راهبردهای امنیت ملی ایالات متحده‌ی آمریکا، کتاب آمریکا، تهران، موسسه‌ی فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران، چاپ اول
- گودرزی، غلامرضا و باقری کنی، طراحی مدل تصمیم‌گیری راهبردی فرماندهان دوران دفاع مقدس با تأکید بر عملیات‌های موفق سال دوم، فصلنامه مطالعات دفاعی-استراتژیک، دانشگاه عالی دفاع ملی، سال دهم، شماره ۴۰، تابستان ۱۳۸۹.
- مرادپیری، هادی و مقیسه، رضا، اندیشه دفاعی فرماندهی معظم کل قوا، همایش سراسری مکتب دفاعی انقلاب اسلامی در آراء و اندیشه‌های ولایت فقیه، دانشگاه جامع امام حسین علیه‌السلام، بهمن ۱۳۹۱
- نظری‌پور، مهدی، ۱۳۸۷، آشنایی با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، قم، دفتر نشر معارف، چاپ یکم
- نوروزی، محمدتقی، ۱۳۸۵، فرهنگ دفاعی امنیتی، تهران، انتشارات سنا، چاپ اول
- الوانی، سیدمهدی، ۱۳۸۰، تصمیم‌گیری و تعیین خط‌مشی دولتی، تهران، انتشارات سمت، چاپ نهم

